

آموزش قبل از دبستان و چالش‌های پیش‌رو

کد موضوعی: ۲۱۰

شماره مسلسل: ۱۰۷۵۷

فروردین‌ماه ۱۳۹۰

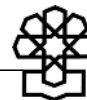
دفاتر: مطالعات اجتماعی

مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

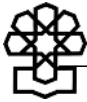
۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	بیان مسئله
۴	پیشینه شکل‌گیری مراکز پیش‌دبستانی در ایران
۸	نهادهای مرتبط با آموزش پیش از دبستان
۱۶	پیش‌دبستانی در سایر کشورها
۲۰	آمارهای بین‌المللی
۲۴	چالش‌های نهادهای زیربسط در آموزش پیش از دبستان
۲۹	راهکارها
۳۰	منابع و مآخذ

آموزش قبل از دبستان و چالش‌های پیش‌رو

چکیده

پیشینه تاریخی تأسیس مهدکودک و کودکستان (آمادگی) در ایران بیانگر آن است که کودکستان از قدمتی به مراتب بیش از مهدکودک برخوردار است. کودکستان‌ها به نوعی به امر تعلیم و تربیت می‌پردازند و همواره متولی آنها، نهادهای تربیتی ذیربط بوده‌اند. درحالی که مهدکودک‌ها برای نگهداری و مراقبت از کودکان در سن قبل از ورود به دوره آمادگی تأسیس شده‌اند. بدیهی است صلاحیت‌های حرفه‌ای نیروی انسانی، محتوا، فضا و تجهیزات نیز برای همین دوره سنی و با رویکرد تعلیم و تربیت یکپارچه تعیین شده است. اسناد بین‌المللی گواه بر این امر است که در سایر کشورها سن ۰ تا ۶ سالگی به دو دوره تقسیم می‌شود که سه سال اول اولویت با مراقبت و نگهداری و سه سال دوم اولویت با آموزش و تربیت غیررسمی است. آمارهای بین‌المللی نیز حاکی از آن است که متوسط سن و طول دوره آمادگی (پیش‌دبستانی) سه سال است. در ایران هم طول دوره پیش دبستانی در طی ۸۷ سال پیشینه تاریخی بین ۱ تا ۳ سال متغیر بوده است. بعد از انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۸۲ طول دوره پیش‌دبستانی یک سال و مسئولیت صدور مجوز و تهیه و تأمین محتوا و نظارت بر آن با آموزش و پرورش بوده است. دامنه سنی کودکان مهدکودک‌ها نیز از ۳ ماهگی تا ۵ سالگی تعیین شده بود و مسئولیت صدور مجوز و لغو مجوز و نظارت بر اجرای آن هم به سازمان بهزیستی سپرده شده بود. از سال ۱۳۸۲ با توجه به اختیار تفویض شده از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی، (در سال ۱۳۷۷) شورای عالی آموزش و پرورش طول دوره پیش‌دبستانی را از یک سال به دو سال افزایش داد که آموزش و پرورش کمافی‌السابق مسئولیت آن را عهده‌دار باشد). بنابراین همپوشانی سنی (۵ سالگی) ایجاد شد. این همپوشانی سنی موجب بروز اختلاف میان این دو نهاد گردید. سازمان بهزیستی با توجه به اینکه بخش عمده فعالیت‌های خود را به کودکان ۳ تا ۵ ساله اختصاص داده است و همچنین با توجه به آنکه براساس ماده (۲۶) قانون تنظیم برخی از مقررات مالی دولت در برابر صدور مجوز فعالیت می‌تواند هزینه‌هایی را دریافت نماید نسبت به حقوق مترتب بر مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش (برای آموزش و پرورش) مقاومت نموده است. حتی با وجود تصویب قانون تأسیس مدارس و مراکز آموزش و پرورش غیرانتفاعی در سال ۱۳۸۷ که تبصره

ماده (۹) آن به صراحت طول دوره را پیش‌دبستانی را دو سال (برای کودکان ۴ و ۵ سال تمام) ذکر کرده و مسئولیت صدور مجوز را برای این دوره به آموزش و پرورش سپرده است، به دنبال مفری برای گریز از پذیرش این قانون بوده است. تشکیل جلسات حل اختلاف و تصمیم بر انعقاد تفاهنامه نیز تاکنون به جایی نرسیده است. این گزارش که با رویکرد تبیین وضع موجود و راهکارهای برون‌رفت از چالش پیش‌رو تهیه شده است، نشان می‌دهد که:

اولاً نهادهای موجود در کشور باید مجری قانون باشند.

ثانیاً اسناد بین‌المللی نشان می‌دهد متوسط طول دوره پیش‌دبستانی ۳ سال است و متوسط سن ورود به این آموزش‌ها نیز ۳ سال است. مضافاً آنکه در اکثر قریب به اتفاق کشورها، مسئولیت دوره پیش‌دبستانی با آموزش و پرورش و مسئولیت دوره سنی قبل از آن با نهادهای اجتماعی مانند وزارت رفاه، بهداری، بهداشت، شهرداری‌ها و... می‌باشد.

ثالثاً آموزش و پرورش در تأمین محتوا و نظارت بر اجرا در آموزش و پرورش پیش‌دبستانی با توجه به ضرورت پیوستگی و یکپارچگی این آموزش‌ها با آموزش‌های ابتدایی اولویت بیشتری نسبت به نهادهای رفاهی و اجتماعی دارد.

رابعاً بهتر است به جای صرف پتانسیل‌های موجود در دو نهاد برای اختلافات جزئی، هماهنگی جهت ارتقای کیفیت خدمات و آموزش‌های ارائه شده به کودکان به عمل آید.

مقدمه

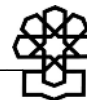
دوره قبل از دبستان یکی از دوره‌های مهم در زندگی کودک است که در شکل‌گیری شخصیت؛ رشد هوشی؛ جسمی و روحی - روانی و همچنین آماده نمودن آنان برای محیط آموزش رسمی تأثیر بسزایی دارد. این دوران، سنین نقش‌پذیری و شخصیت‌پذیری کودک است.

دوره قبل از دبستان معمولاً شامل تجارب کودکان در مهدکودک‌ها، کودکستان‌ها یا مراکز پیش‌دبستانی است.

مراکز پیش‌دبستانی «به مراکزی گفته می‌شود که امکانات لازم را برای پرورش و آموزش پیش از دبستان فراهم آورد». این دوره در قوانین فعلی کشور به ۲ سال قبل از شروع دبستان (آموزش‌های رسمی) اطلاق می‌شود.

«مهدهای کودک به مراکزی اطلاق می‌شود که برای نگهداری، مراقبت و پرورش کودکان سالم، از ۳ ماهگی تا پایان ۴ سالگی (درسه بخش، شیرخوار، نوپا و نوباوه) تأسیس می‌شوند». (این دوره تا قبل از مصوبه سال ۱۳۸۲ شورای عالی آموزش و پرورش تا پایان ۵ سالگی بود).

دوره آموزش و پرورش پیش از دبستان دوره‌ای اختیاری و دوساله است که با جذب کودکان

چهارساله نسبت به ایجاد قابلیت‌های جسمانی، ذهنی و کمک به رشد عاطفی و اجتماعی کودکان مبادرت می‌ورزد. با توجه به ماهیت اختیاری دوره پیش از دبستان این دوره جزء نظام آموزش و پرورش ۱۲ ساله کشور محسوب نمی‌شود.

در برخی از مناطق دوزبانه از جمله استان کردستان دوره آمادگی یک‌ماهه ارائه می‌شود که به‌عنوان شکلی از آموزش و پرورش پیش از دبستان تلقی می‌گردد. برابر قانون برای کودکان استثنایی در گروه‌های مختلف نابینا، نیمه‌بینا، ناشنوا، نیمه‌شنوا، کم‌توان ذهنی معلول جسمی و مبتلایان به اختلالات رفتاری گذراندن دوره پیش از دبستان اجباری است.

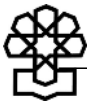
بیان مسئله

پس از انقلاب اسلامی به پیشنهاد نخست‌وزیر، شورای عالی انقلاب فرهنگی (در هشتمین جلسه خود در تاریخ ۱۳۶۵/۵/۲۱) بهزیستی را مسئول صدور جواز تأسیس و در صورت لزوم لغو جواز و نظارت بر اداره مهدکودک‌های خصوصی و غیرانتفاعی و واحدهای مشابه آن معرفی کرد. البته در همین مصوبه، تصویب برنامه‌های تربیتی مهدکودک‌ها به کمیته علوم تربیتی شورای برنامه‌ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی سپرده شد.

در ماده (۱) آیین‌نامه اجرایی این مصوبه دامنه سنی کودکان در مهدکودک‌ها از ۳ ماهگی تا پایان ۵ سالگی تعیین شد. تا سال ۱۳۷۵ مهدکودک‌ها مراکز نگهداری و مراقبت بودند. در این سال با توجه به تقاضای سازمان بهزیستی از شورای عالی انقلاب فرهنگی و تصویب این نهاد، مهدکودک‌ها مراکز آموزشی شدند.

این مصوبه موجب برخورداری مهدکودک‌ها از امتیازات مراکز آموزشی و گسترده‌تر شدن اختیارات سازمان بهزیستی در اداره مهدکودک‌ها و در بلندمدت بسط دامنه سنی کودکان این مراکز تا پایان دوره قبل از دبستان شد.

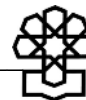
ازسوی دیگر شورای عالی انقلاب فرهنگی با توجه به اهمیت دوره پیش‌دبستانی (آمادگی - کودکستان) و با توجه به غلبه ماهیت آموزشی این دوره (بر ماهیت مراقبتی) اختیار بررسی همه مسائل پیش‌دبستانی را در سال ۱۳۷۷ به شورای عالی آموزش و پرورش واگذار کرد. شورای عالی آموزش و پرورش در راستای این وظیفه و با توجه به پژوهش‌های انجام شده در سایر کشورها در سال ۱۳۸۲ (در ششصد و نود و نهمین جلسه خود) ۴ تا ۶ سالگی را به‌عنوان دوران پیش‌دبستانی (آمادگی یا کودکستان) تعیین کرد. با این مصوبه یک سال به دوره پیش‌دبستانی که مسئولیت تهیه محتوا، نظارت و برنامه‌ریزی آن به‌عهده آموزش و پرورش است افزوده شد. براین اساس

بخشنامه‌ای به مراکز استانی آموزش و پرورش ابلاغ شد تا ضمن مکاتبه با مهدهای کودک اعلام دارند که پروانه فعالیت آنها جهت دوره پیش‌دبستانی فاقد وجاهت قانونی است. لذا باید علاوه بر پروانه فعالیت از سازمان بهزیستی برای مهد کودک، اقدام به دریافت موافقت اصولی از آموزش و پرورش برای دوره پیش‌دبستانی نمایند. این امر موجب اختلاف سازمان بهزیستی و وزارت آموزش و پرورش شد، زیرا به ادعای این سازمان موجب تعطیلی تعداد زیادی از این مراکز گردید. در سال ۱۳۸۷ با تصویب قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی غیرانتفاعی که در تبصره ماده (۹) آن آموزش و پرورش تنها مرجع صدور مجوز برای مراکز آموزش پیش‌دبستانی جهت کودکان ۴ و ۵ ساله مقرر گردید، به نظر می‌رسید که صراحت قانون پایان‌بخش اختلافات موجود باشد، لکن طرح مسائل نسبتاً فرعی مانند تعطیلی مهدکودک‌ها و تضرر بخش خصوصی مانع از تحقق این مهم گردید. این گزارش به بررسی و تحلیل گستره این مباحث اختصاص دارد.

پیشینه شکل‌گیری مراکز پیش‌دبستانی در ایران

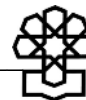
- تاریخچه آموزش پیش‌دبستانی در ایران به ۸۰ سال پیش باز می‌گردد.
- در سال ۱۲۹۸ (ه.ش) میسیونرهای مذهبی و اقلیت‌های دینی به احداث کودکستان‌ها و مراکز آموزش پیش‌دبستانی در تهران مبادرت کردند.
 - در همان اثنا زنده یاد «جبار باغچه‌بان» در سال ۱۳۰۳ باغچه اطفال را در شهرستان تبریز تأسیس کرد.
 - چند سال بعد در سال ۱۳۰۷ کودکستان دیگری در شهرستان شیراز دایر شد و پس از آن طی مدت زمان کوتاهی در تهران و چندین شهر بزرگ دیگر کشور، کودکستان‌هایی توسط بخش خصوصی ایجاد شدند.
 - در سال ۱۳۰۳ شورای عالی فرهنگ، به تصویب انحصاری آیین‌نامه احداث مراکز آموزش پیش‌دبستانی در شهرستان تهران و در سال ۱۳۰۴ به تصویب این آیین‌نامه برای سایر شهرهای کشور اقدام کرد.
 - نخستین امتیاز تأسیس کودکستان توسط وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در سال ۱۳۱۰ صادر گردید. از این‌روى سال ۱۳۱۰ آغاز فصل جدیدی در تاریخ آموزش پیش‌دبستانی ایران محسوب می‌گردد.
 - نخستین آیین‌نامه ویژه کودکستان‌ها و مراکز آموزش پیش‌دبستانی در سال ۱۳۱۲ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید. در ماده اول این آیین‌نامه، سن کودکان جهت پذیرش در کودکستان‌ها ۴ تا ۷ سال قید شده بود.

- این درحالی است که در سال ۱۳۳۵ آیین‌نامه جدیدی جهت اداره کودکان‌ها به تصویب رسید که سن کودکان برای کودکان ۳ تا ۶ سال تعیین شده بود.
- سال ۱۳۳۴، اداره مستقلی جهت رسیدگی و نظارت بر امور کودکان‌ها تحت نظارت وزارت فرهنگ تأسیس شد.
- در سال ۱۳۴۰، اداره امور کودکان‌های کشور منحل شده و وظایف مربوطه به اداره کل تعلیمات ابتدایی محول گردید. در آن اثنا دولت به تلاش‌هایی در جهت احداث کودکان‌های دولتی مبادرت نموده و با احداث کودکان‌ها در شهرهای سراسر کشور، کودکان خانواده‌های طبقه متوسط را تحت پوشش خود قرار داد.
- تا سال ۱۳۲۲ در سراسر کشور تنها تعداد ۷ کودکان‌ها وجود داشت و این درحالی است که تا سال ۱۳۳۱ به ۷۴ و تا سال ۱۳۵۱ به ۴۳۱ مرکز بالغ گردید و تلاش‌هایی جهت تربیت مربیان مراکز پیش‌دبستانی نیز آغاز شد.
- در سال ۱۳۳۶، آموزشگاه‌های کودکیاری آغاز به فعالیت کردند. اولین اساسنامه و برنامه درسی این آموزشگاه‌ها طی سال ۱۳۴۵ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید. چند سال بعد تدریس رشته کودکیاری یا آموزش و پرورش پیش از دبستان در برخی دانشکده‌های علوم تربیتی از جمله مدرسه عالی شمیرانات و دانشگاه اَبوریحان آغاز گردید.
- در اسفندماه ۱۳۴۹ در هفتاد و دومین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، آیین‌نامه جدید کودکان‌ها به تصویب رسید. براساس این آیین‌نامه، صدور مجوز پیش‌دبستانی به‌عنوان واحد تربیتی باید به‌وسیله یا با اجازه آموزش و پرورش ارائه می‌شد.
- در سال ۱۳۵۰، اداره کل تعلیمات ابتدایی به دفتر برنامه‌ریزی آموزش ابتدایی تغییر نام داده و واحد کودکان‌های این اداره، عهده‌دار مسئولیت طرح و برنامه‌ریزی آموزش و پرورش پیش‌دبستانی شد.
- در سال ۱۳۵۳، وزارت آموزش و پرورش طبق انتشار بخشنامه‌ای اقدام به اعمال اصلاحاتی در آیین‌نامه مذکور کرد. مطابق این تغییرات تنها آن دسته از کودکانی که از سن ۵ سال تمام برخوردار بودند از حق ثبت‌نام در کلاس‌های آمادگی بهره‌مند گردیدند.
- در سال ۱۳۵۴، با توجه به توسعه کودکان‌ها و تربیت مربیان کودک، دفتر برنامه‌ریزی آموزش ابتدایی به دفتر آموزش کودکان‌ها و ابتدایی تغییر نام داد.
- از سال ۱۳۵۴، سازمان‌های دولتی موظف به تأسیس مهدهای کودک شدند که ضوابط آنها ازسوی سازمان زنان تنظیم می‌شد.
- در سال ۱۳۵۶، در بودجه کل سازمان‌های دولتی، بودجه لازم جهت احداث مهدهای کودک ویژه

- فرزندان زنان کارمند پیش‌بینی شد و سازمان زنان مسئولیت تشکیل و نظارت بر آنها را عهده‌دار گردید.
- پس از انقلاب اسلامی، براساس تصمیم‌گیری هیئت وزیران، با انحلال سازمان زنان، سازمان ملی رفاه خانواده، سازمان تربیتی شهرداری تهران و انجمن ملی حمایت از کودکان، اجازه تأسیس مهدهای کودک به وزارت بهداشت و بهزیستی و سپس به سازمان بهزیستی محول گردید (که تاکنون نیز ادامه دارد).
- در سال ۱۳۵۷ بخشنامه‌ای از سوی وزارت آموزش و پرورش صادر شد که نشان می‌داد هدف از ایجاد و تجهیز مهدکودک در بخش دولتی نگهداری فرزندان بانوان شاغل در آموزش و پرورش است که برای افزایش کارآیی و بهبود کیفیت آنها دستورالعملی در ۱۲ بند تنظیم و به ادارات کل آموزش و پرورش ابلاغ شد.
- براساس قانون تشکیل سازمان بهزیستی مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۵ شورای انقلاب اسلامی (و اصلاحیه سال ۱۳۷۵ مجلس شورای اسلامی) ارائه خدمات به کودکان همانند سایر گروه‌های سنی به‌عده سازمان بهزیستی است.
- در سال ۱۳۶۲ معاونت اداری مالی و امور مجلس وزارت آموزش و پرورش هدف از ایجاد مهدهای کودک را نگهداری و پرورش و آموزش کودکانی که دارای مادران فرهنگی و مادران شاغل در نهضت سوادآموزی هستند، عنوان کرد.
- در سال ۱۳۶۲-۱۳۶۳ به دلیل تنگناهای مالی ناشی از جنگ «کد اعتباری» آموزش قبل از دبستان حذف شد و فعالیت کودکانها برای ارائه خدمات دوره آمادگی با توجه به رشد جمعیت دانش‌آموزی غیرمجاز اعلام شد (۱۳۶۳/۶/۲۴ بخشنامه شماره ۱۱۰۴/۲۲).
- در تاریخ ۱۳۶۵/۵/۲۱ با درخواست‌های مکرر استان‌ها مبنی بر احیای دوره آمادگی (کودکستان - پیش‌دبستانی) با اخذ هزینه‌های مترتب بر این دوره موافقت شد (بخشنامه شماره ۶۶۵۵/۳/۳).
- بخشنامه‌ای که در این ارتباط صادر گردید توصیه می‌کرد که کلاس‌های آمادگی با توجه به وضعیت منطقه و فضای آموزشی موجود «ضمیمه دبستان» و «ضمیمه مهدکودک‌های وابسته به آموزش و پرورش» یا حتی به‌صورت مستقل تأسیس شود و امکان بازگشت مربیان کودک را که در سال‌های گذشته به سایر دوره‌ها منتقل شده بودند به این دوره فراهم شود و از تاریخ ۱۳۶۷/۱۰/۱۷ انتقال مربیان از مراکز آموزش قبل از دبستان به سایر سطوح تحصیلی ممنوع اعلام شد (بخشنامه شماره ۳۱۳/۲۴). جزوات آموزشی کودکان، کتاب روش کار و محتوای آموزش قبل از دبستان و سایر جزوات راهنمای مربیان کودک از سوی گروه آموزش قبل از دبستان، دفتر تألیف و برنامه‌ریزی کتب درسی تهیه و در اختیار استان‌ها قرار گیرد.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی در هشتادمین جلسه خود در تاریخ ۱۳۶۵/۵/۲۱ به پیشنهاد

نخست‌وزیر اداره مهدکودک‌های خصوصی و غیرانتفاعی را به سازمان بهزیستی کشور واگذار کرد تا مطابق آیین‌نامه‌ای که به تصویب وزیر آموزش و پرورش و رئیس سازمان بهزیستی می‌رسد اقدام نماید. در این مصوبه اختیار مسئولیت صدور جواز تأسیس، لغو جواز و نظارت بر مهدکودک‌های خصوصی و غیرانتفاعی و واحدهای مشابه آن به بهزیستی داده شد.

- در ماده (۱) آیین‌نامه اجرایی مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی چنین آمده است:

مهدهای کودک خصوصی به مؤسساتی اطلاق می‌شود که طبق ضوابط و مقررات این آیین‌نامه و با کسب مجوز از سازمان بهزیستی کشور برای نگهداری، مراقبت، پرورش، ... قبل از دبستان کودکان سالم از ۳ ماهگی تا پایان ۵ سالگی در ۳ بخش شیرخوار (۳ تا ۱۸ ماهگی) نوپا (۱/۵ ماه تا ۳ سالگی) و نوباوه (۳ تا پایان ۵ سالگی) توسط اشخاص حقیقی تشکیل و اداره می‌شود.

- ماده (۳) آیین‌نامه مقرر می‌داشت:

کودکستان‌هایی که مشمول آیین‌نامه اجرایی قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی می‌شوند موظف هستند مجوز لازم را از وزارت آموزش و پرورش کسب نمایند. براساس ماده (۲) این آیین‌نامه کودکستان یا آمادگی به یک سال قبل از دبستان اطلاق می‌شود و براساس ماده (۳) این آیین‌نامه شرایط آموزش، تربیت و... واحدهای آموزشی اعم از پیش‌دبستانی یا دبستان یا ... باید با ضوابط و دستورالعمل‌هایی که از سوی آموزش و پرورش ابلاغ می‌شود مطابقت داشته باشد.

- براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی برنامه تربیتی مهدکودک‌ها به کمیته علوم تربیتی شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی سپرده شد (که این نهاد با توجه به تغییرات ساختاری در عمل منحل شد و اختیارات آن به دانشگاه‌ها واگذار شد).

- براساس بند «الف» تبصره «۴» ماده (۳) قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی مصوب ۱۳۶۷/۶/۵

آموزش و پرورش مسئول صدور مجوز برای کودکستان معرفی شد (منظور از کودکستان یا پیش‌دبستانی ۱ سال قبل از شروع پایه اول آموزش رسمی یعنی ۵ سالگی تمام بود).

- در تاریخ ۱۳۷۵/۵/۲ در جلسه ۳۷۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی با درخواست سازمان

بهزیستی مبنی بر اینکه مهدکودک‌ها مراکز آموزشی و فرهنگی محسوب شوند موافقت شد.

- در تاریخ ۱۳۷۷/۴/۱۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۴۲۲ خود مقرر داشت که کلیه

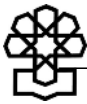
مسائل آموزش پیش‌دبستانی در شورای عالی آموزش و پرورش مطرح شود.

- سازمان بهزیستی کشور در سال ۱۳۷۷ در ارسال آیین‌نامه تأسیس و اداره مهدکودک خصوصی

به استان‌ها با تکیه بر تبصره «۱۱» اصلاحیه قانون تشکیل سازمان بهزیستی مفاد آیین‌نامه‌ای را به نام

دستورالعمل با امضای رئیس سازمان بهزیستی ابلاغ کرد که در آن و دستورالعمل‌های بعدی به تغییر

مفاد آیین‌نامه اقدام شده بود. از جمله این تغییرات، بیان اهداف پیش‌دبستانی و افزودن دوره آمادگی (۵-

۶ سال) به مهدکودک خصوصی و تشکیل مهدکودک تخصصی می‌باشد. براساس اسناد موجود این اقدام بدون هماهنگی دستگاه‌های بالادستی انجام شد.

- سازمان بهزیستی در سال ۱۳۷۹ در ماده (۱) دستورالعمل تبصره «۱۱» اصلاحیه لایحه قانونی تشکیل سازمان بهزیستی، مهدکودک را به مهدکودک و مرکز پیش‌دبستانی تغییر نام داد. در دستورالعمل‌های بعدی مجدداً بهزیستی از عنوان مرکز پیش‌دبستانی صرف‌نظر کرده و به نام مهدکودک اکتفا کرد.

- ماده (۲۶) قانون دائمی تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷) مقرر داشت منابع مالی ناشی از صدور پروانه تأسیس مهدکودک و درآمد ناشی از آن برای هزینه کردن در نگهداری مراکز تحت پوشش در اختیار سازمان بهزیستی است.

- شورای عالی آموزش و پرورش در جلسه ۶۹۹ مورخ ۸۲/۱۱/۲۸ اساسنامه دوره پیش‌دبستانی را به تصویب رساند. در این مصوبه سن ورود به آمادگی ۴ سال تمام و مدت دوره آمادگی ۲ سال تعیین گردید (این مصوبه باعث اختلاف بین وزارت آموزش و پرورش و بهزیستی شد).
- در تبصره‌های «۱» و «۲» ماده (۴) اساسنامه پیش‌دبستانی مقرر شد:

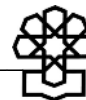
تبصره «۱» - دوره پیش‌دبستانی توسط اشخاص حقوقی و حقیقی با اخذ مجوز از وزارت آموزش و پرورش تشکیل می‌شود. تأسیس این‌گونه مراکز قبل از کسب مجوز از وزارت آموزش و پرورش ممنوع می‌باشد.

تبصره «۲» - کلیه مراکز پیش‌دبستانی دایر موظفند از تاریخ ابلاغ دستورالعمل‌های اجرایی این اساسنامه حداکثر ظرف مدت یک سال از وزارت آموزش و پرورش مجوز دریافت کنند.
- در تاریخ ۱۳۸۷/۲/۱۵ قانون تأسیس و اداره مدارس، مراکز آموزشی و مراکز پرورشی غیردولتی تصویب شد. تبصره ماده (۹) این قانون مقرر داشت: تنها مرجع صدور مجوز فعالیت آموزشگاه علمی آزاد و آموزشگاه زبان خارجی، جهت آموزش افراد زیر بیست‌سال و مرکز آموزش پیش‌دبستانی، جهت کودکان چهار و پنج‌ساله، وزارت آموزش و پرورش است.»

نهادهای مرتبط با آموزش پیش از دبستان

۱. سازمان بهزیستی

به‌موجب ماده واحده مصوب ۱۳۵۹/۳/۲۴ مجلس شورای اسلامی در جهت تحقق مفاد اصول بیست‌ویکم و بیست‌ونهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به‌منظور تأمین موجبات برنامه‌ریزی، هماهنگی، نظارت و ارزشیابی و تهیه هنجارها و استانداردهای خدماتی و توسعه دامنه

اجرای برنامه‌های بهزیستی در زمینه حمایت خانواده‌های بی‌سرپرست و نیازمند و ارائه خدمات مختلف به کودکان و تدارک امکانات پیشگیری و توانبخشی حرفه‌ای و اجتماعی معلول جسمی و روانی و تجدید تربیت منحرفین اجتماعی و حمایت و نگهداری از کودکان و اطفال بی‌سرپرست و معلولین غیرقابل توانبخشی و سالمندان نیازمند و آموزش نیروی انسانی خدمات بهزیستی و توانبخشی و تأمین موجبات تشویق، جلب مشارکت و فعالیت گروه‌های داوطلب و مؤسسات غیردولتی، سازمان بهزیستی کشور تشکیل شد.

مفاد این ماده واحده حیطه اختیارات و وظایف سازمان بهزیستی را مشخص کرده است. بنابراین تهیه استانداردهای خدماتی، ارائه خدمات مختلف به کودکان و حمایت و نگهداری از کودکان بی‌سرپرست و... از جمله وظایف این نهاد می‌باشد.

در تاریخ ۱۳۶۵/۵/۲۱ به پیشنهاد نخست‌وزیر و تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی اداره مهدکودک‌های خصوصی و غیرانتفاعی به سازمان بهزیستی سپرده شد و سازمان بهزیستی در آیین‌نامه اجرایی این مصوبه اقدام به تعریف مهدکودک و بعضی ضوابط لازم نمود. برخی از مواد این آیین‌نامه به شرح ذیل است:

ماده (۱)

مهدهای کودک خصوصی به مؤسساتی اطلاق می‌شود که طبق ضوابط و مقررات این آیین‌نامه و با کسب مجوز از سازمان بهزیستی کشور برای نگهداری، مراقبت، پرورش، قبل از دبستان کودکان سالم از ۳ ماهگی تا پایان ۵ سالگی در ۳ بخش شیرخوار (۳ تا ۱۸ ماهگی) نوپا (۱/۵ تا ۳ سالگی) و نوباوه (۳ تا پایان ۵ سالگی) توسط اشخاص حقیقی تشکیل و اداره می‌شود.

کودکان سالم به کودکانی اطلاق می‌شود که مبتلا به معلولیت ذهنی نباشند، کودکان مبتلا به معلولیت جسمی در صورتی که بتوانند خود را با برنامه مهدکودک تطبیق دهند می‌توانند از این گونه مهدها استفاده نمایند. تبصره «۲»- منظور از نگهداری، مراقبت و پرورش در این آیین‌نامه عبارت است از تأمین سلامت جسمی، تغذیه و بهداشت و تأمین سلامت روحی هر گروه سنی براساس ضوابط علمی در جهت اهداف ارزشمند جمهوری اسلامی ایران.

تبصره «۳»- مهدکودک باید حداقل دارای ۲ بخش از ۳ بخش فوق باشد. با توجه به اولویت بخش شیرخوار از نظر سازمان بهزیستی کشور در انتخاب ۲ بخش الزامی است.

ماده (۲)

کودکستان‌هایی که مشمول آیین‌نامه اجرایی قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی می‌شوند موظفند مجوز لازم را از وزارت آموزش و پرورش کسب نمایند.

ماده (۳)

شروع فعالیت مهدهای کودک خصوصی قبل از کسب مجوز از سازمان بهزیستی کشور ممنوع است.

ماده (۴)

کلیه مهدهای کودک که قبل از تصویب این آیین‌نامه ایجاد شده‌اند مشمول مقررات این آیین‌نامه می‌باشند.

ماده (۵)

ادامه فعالیت آن دسته از مهدهای کودک که قبل از تاریخ تصویب این آیین‌نامه با کسب مجوز از بهزیستی کشور ایجاد شده‌اند با رعایت مقررات این آیین‌نامه بلامانع است.

ماده (۶)

کلیه مهدهای کودک که قبل از تاریخ تصویب این آیین‌نامه بدون اخذ مجوز از سازمان بهزیستی فعالیت نموده و می‌نمایند غیرمجاز شناخته شده و از تاریخ تصویب این آیین‌نامه منحل و در صورت اعلام بهزیستی توسط مراجع انتظامی نسبت به تعطیل آنها اقدام خواهد شد.

این آیین‌نامه با ۳۸ ماده به تصویب وزیر آموزش و پرورش، رئیس سازمان بهزیستی و وزیر کشور رسید.

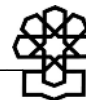
در سال ۱۳۷۵ در اجرای تبصره «۱۱»، اصلاحیه قانون تشکیل سازمان بهزیستی دستورالعملی شامل ۳۵ ماده و ۳۱ تبصره از سوی رئیس سازمان بهزیستی به مدیر کل استانی سازمان ابلاغ گردید که در ماده (۱) آن در تعریف مهدهای کودک خصوصی به محدوده سنی مهدکودک‌ها ۵ و ۶ سالگی به‌عنوان دوره آمادگی اضافه شده است.

به‌دنبال این مصوبه در سال ۱۳۷۹ دستورالعمل جدید مهدهای کودک خصوصی از سوی رئیس سازمان به مدیر کل استانی ابلاغ می‌گردد که در ماده (۱) آن به‌طور مشخص مراکز پیش‌دبستانی را در کنار مهدکودک‌ها نامبرده و در کلیه بندهای این دستورالعمل ۳۸ ماده‌ای همین وضعیت لحاظ شده است. در ماده (۱) این مصوبه چنین آمده است:

مهدکودک و مرکز آموزش پیش‌دبستانی مؤسسه‌ای است که بر طبق ضوابط و مقررات این دستورالعمل و با کسب مجوز از سازمان بهزیستی استان برای نگهداری؛ مراقبت؛ پرورش و شناخت استعدادهای کودکان در ابعاد زیستی؛ روانی و اجتماعی در چهار بخش شیرخوار (۳ تا ۱۸ ماهه)؛ نوپا (۱/۵ تا ۳) ساله؛ نوباوه (۳ تا ۵ ساله) و آمادگی (۵ تا ۶ ساله) تأسیس می‌شود.

(بنابراین تخلفات این سازمان نسبت به گسترش محدوده اختیارات از سال ۱۳۷۵ آغاز شد) در همین سال سازمان بهزیستی از شورای عالی انقلاب فرهنگی تقاضا کرد که مهدکودک‌ها مراکز آموزشی باشند. با موافقت شورای مذکور تخلفات سازمان در سال ۱۳۷۹ به‌صورت جدی در دستورالعمل فوق‌الذکر آشکار شد به نحوی که دوره پیش‌دبستانی را هم در محدوده اختیارات خود لحاظ کرد.

در سال ۱۳۸۰ قانون تنظیم برخی از مقررات مالی تصویب شد. ماده (۲۶) این قانون مقرر می‌داشت:

سازمان بهزیستی کشور موظف است پس از بررسی‌های کارشناسی برای متقاضیان فعالیت در امور زیر پروانه فعالیت صادر نماید:

۱. تأسیس مهدهای کودک،
۲. تأسیس مراکز نگهداری شبانه‌روزی کودکان بی‌سرپرست و خیابانی،
۱۳. تأسیس انجمن‌ها و مؤسسات غیردولتی و خیریه که در راستای اهداف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌نمایند.

سازمان مذکور مجاز است در مقابل صدور پروانه برای آن تعداد از فعالیت‌هایی که جنبه انتفاعی دارند براساس تعرفه‌ای که توسط سازمان بهزیستی کشور تعیین و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، وجوهی را به‌عنوان هزینه صدور یا تمدید پروانه فعالیت دریافت و به حساب درآمد عمومی کشور (نزد خزانه‌داری کل) واریز نماید. همه ساله معادل وجوه واریزی از محل ردیف اعتباری که در قوانین بودجه سالیانه پیش‌بینی می‌گردد در اختیار سازمان مذکور قرار می‌گیرد تا در جهت نگهداری و اداره مراکز تحت پوشش خود هزینه نماید.

این اختیار قانونی منبع مالی است که در شرایط کنونی می‌تواند یکی از دلایل مقاومت این سازمان در برابر اجرای تبصره ماده (۹) قانون تأسیس مدارس و مراکز غیرانتفاعی باشد به‌خصوص که بنابر ادعای سازمان بهزیستی درحال حاضر اکثر کودکانی که در مهدکودک‌ها نگهداری می‌شوند در مقطع سنی ۴ تا ۵ ساله می‌باشند و حدود ۸۶ درصد درآمد مهدکودک از پذیرش کودکان بالای ۴ سال حاصل می‌شود. این امر یکی از دلایل پافشاری سازمان بر استمرار مقررات گذشته است. درحالی که با تصویب قانون تأسیس مدارس و مراکز غیرانتفاعی در سال ۱۳۸۷ می‌باید این سازمان بدون مقاومت در برابر قانون اقدام به اجرای آن کند (لازم به‌ذکر است آموزش و پرورش در برابر صدور مجوز برای مراکز پیش‌دبستانی وجهی دریافت نمی‌کند).

درحال حاضر مهدکودک‌هایی که درسراسرکشور فعالیت دارند عبارتند از:

- مهدهای کودک خصوصی که توسط بخش خصوصی احداث گردیده‌اند.
- مهدهای کودک خودمحمور که وابسته به مؤسسات دولتی بوده و با کمک هزینه‌های دولتی و والدین کودکان اداره می‌گردند.
- مهدهای کودک کارگری که متعلق به کارخانجات بوده و تحت پوشش وزارت کار فعالیت دارند.
- مهدهای کودک ادارات آموزش و پرورش که به ثبت‌نام از فرزندان زنان شاغل درآموزش و پرورش اقدام می‌نمایند.
- مهدهای کودک انجمن‌های حمایتی سازمان بهزیستی که به ثبت‌نام از کودکان تحت پوشش بهزیستی و درصدی از افراد عادی مبادرت می‌نمایند.
- مهدهای کودک انجمن‌های روستایی که به ثبت‌نام از کودکان روستایی مبادرت اقدام می‌نمایند.

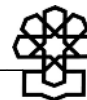

در گزارش‌هایی که این سازمان در سال جاری ارائه کرده است وضعیت آماری مهدکودک‌ها به شرح ذیل است:

- تعداد کل مهدهای کودک (خصوصی، دولتی، خودکفا) ۱۴۷۱۲
- تعداد کل کودکان مهدهای کودک (خصوصی، دولتی، خودکفا) ۵۰۴۴۳۱
- تعداد کل مربیان مهدهای کودک (خصوصی، دولتی، خودکفا) ۳۸۷۶۵

جدول ۱. گزارش آمار مهدهای کودک استان‌ها در نیم سال اول ۱۳۸۹

ردیف	موضوع	تعداد
۱	تعداد مهدهای کودک دولتی شهری	۵۰
۲	تعداد مهدهای کودک دولتی روستایی	۳۸۱
۳	جمع تعداد مهدهای کودک دولتی	۴۳۱
۴	تعداد کودکان مهدهای کودک دولتی شهری	۲۴۶۸
۵	تعداد کودکان مهدهای کودک دولتی روستایی	۱۰۳۷۲
۶	تعداد کل کودکان مهدهای کودک دولتی	۱۲۸۴۰
۷	تعداد مهدهای کودک خودکفا	۲۷۶
۸	تعداد کودکان مهدهای کودک خودکفا	۱۸۹۷۵
۹	تعداد مهدهای کودک خصوصی شهری	۶۷۷۱
۱۰	تعداد کل مهدهای کودک خصوصی روستایی که:	۷۲۳۴
۱۱	جمع تعداد مهدهای کودک خصوصی	۱۴۰۰۵
۱۲	تعداد کودکان مهدهای کودک خصوصی شهری	۳۰۴۰۶۴
۱۳	تعداد کودکان مهدهای کودک خصوصی روستایی	۱۶۸۵۵۲
۱۴	تعداد کل کودکان مهدهای کودک خصوصی	۴۷۲۶۱۶
۱۵	تعداد کل مهدهای کودک (خصوصی، دولتی، خودکفا)	۱۴۷۱۲
۱۶	تعداد کل کودکان مهدهای کودک (خصوصی، دولتی، خودکفا)	۵۰۴۴۳۱
۱۷	تعداد مربیان مهدهای کودک خصوصی شهری	۲۶۶۳۶
۱۸	تعداد مربیان مهدهای کودک خصوصی روستایی	۹۶۶۰
۱۹	تعداد کل مربیان مهدهای کودک خصوصی	۳۶۲۹۶
۲۰	تعداد مربیان مهدهای کودک دولتی شهری	۲۰۱
۲۱	تعداد مربیان مهدهای کودک دولتی روستایی	۶۵۵
۲۲	تعداد کل مربیان مهدهای کودک دولتی	۸۵۶
۲۳	تعداد مربیان مهدهای کودک خودکفا	۱۶۱۳
۲۴	تعداد کل مربیان مهدهای کودک	۳۸۷۶۵

۲. آموزش و پرورش

همان‌گونه که در پیشینه تاریخی اشاره شد تأسیس اولین مرکز پیش‌دبستانی به سال ۱۳۰۲ برمی‌گردد. در طی بیش از ۸۷ سال سابقه طول آموزش‌های این دوره ۳ سال، ۱ سال و ۲ سال بوده است. در آیین‌نامه ویژه کودکان که در سال ۱۳۱۲ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید سن کودکان جهت پذیرش در کودکان‌ها ۴ تا ۷ سال قید شده بود. آیین‌نامه بعدی در سال ۱۳۳۵ دامنه سنی کودکان کودکان‌ها را ۳ تا ۶ سال مقرر کرد. البته بین این دو مصوبه تفاوتی وجود ندارد در مصوبه اول ابتدای ۴ و ۷ سالگی منظور است و در مصوبه دوم انتهای ۳ و ۶ سالگی مورد نظر است. در سال ۱۳۵۳ این دامنه سنی محدود به ۵ سال تمام شد. این روند از سال ۱۳۵۳ تا سال ۱۳۸۲ ادامه داشت. قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی مصوب سال ۱۳۶۵ نیز دوره پیش‌دبستانی را ۱ سال معین کرد. البته در تمام طول تجربه دوره پیش‌دبستانی آموزش و پرورش مسئولیت این دوره را به‌عهده داشته است، صرف‌نظر از آنکه طول آن ۱ سال یا ۳ سال باشد.

در سال ۱۳۸۲، شورای عالی آموزش و پرورش مستند به مجوز سال ۱۳۷۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی، طول این دوره را از ۱ سال به ۲ سال افزایش داد و آموزش و پرورش همچنان متولی آن باقی ماند. قانون تأسیس مدارس و مراکز آموزش و پرورش غیرانتفاعی مصوب سال ۱۳۸۷ مهر تأیید مجددی بر این مصوبه شد.

آموزش و پرورش به استناد بند «الف» ماده (۵۲) قانون برنامه چهارم (توسعه زمینه‌های لازم برای اجرای برنامه آموزش برای همه).

- بند «س» ماده (۵۲) این قانون

(تهیه و اجرای برنامه‌های لازم برای گسترش آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و آمادگی به‌ویژه در مناطق دوزبانه جهت رفع محدودیت‌های آموزشی) موظف به اجرای برنامه برای گسترش آموزش و پرورش پیش‌دبستانی است.

هم‌اکنون فقط حدود نیمی از کودکان ۵ ساله کشور تحت پوشش قرار دارند و تقریباً تمامی کودکان ۴ ساله و نیمی از کودکان ۵ ساله از حضور در دوره پیش از دبستان محرومند.

در حال حاضر این آموزش‌ها به‌طور نیمه‌وقت، یک نوبته، یک روز در میان یا در تمامی ایام هفته و با توجه به شرایط و نوع مرکز و تقاضای والدین و حداقل ۴ ساعت در روز اجرا می‌شود.

در این سال‌ها، به‌منظور جبران بخشی از عقب‌ماندگی‌ها، طرح‌های متفاوتی نیز در آموزش و پرورش به اجرا درآمده است. تشکیل کلاس‌های آمادگی ۱۰۰ ساعته ویژه کودکان غیرفارسی‌زبان (در مناطق دوزبانه) از سال ۱۳۶۹-۱۳۷۰، طرح توسعه دوره یک‌ساله آمادگی از طریق مشارکت‌های مردم با استفاده از فضای خالی و نیروی مازاد دوره ابتدایی از سال ۱۳۶۶-۱۳۶۷، راه‌اندازی کلاس سیار

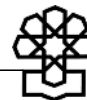
آمادگی در مناطق محروم و عشایری، تشکیل کلاس‌های آمادگی خانگی در روستاها و... از این جمله‌اند. هم‌اکنون حدود ۵۵۰ هزار نوآموز در حدود ۲۰۰۰۰ واحد پیش از دبستان تحت پوشش وزارت آموزش و پرورش قرار دارند (جدول ۲).

جدول ۲. شاخص‌ها و اهداف کمی توسعه آموزش و پرورش در برنامه چهارم توسعه کشور (ویژه آمادگی)

ردیف	شاخص	واحد شاخص	۱۳۸۵-۱۳۸۶	۱۳۸۶-۱۳۸۷	۱۳۸۷-۱۳۸۸	۱۳۸۸-۱۳۸۹
۱	تعداد نوآموزان	هزار نفر	۵۵۲	۵۱۱	۴۵۶	۴۵۲
۲	تعداد نوآموزان دختر	هزار نفر	۲۸۴	۲۶۳	۲۳۶	۲۲۸
۳	تعداد نوآموزان دختر از کل نوآموزان	درصد	۵۱/۴	۵۱/۵	۵۲	۵۰
۴	تعداد نوآموزان روستایی	هزار نفر	۱۴۳	۱۳۰	۱۱۵	-
۵	تعداد نوآموزان روستایی از کل نوآموزان	درصد	۲۵/۴	۲۱	۲۵	-
۶	تعداد نوآموزان غیردولتی	هزار نفر	۴۶	۷۲	۸۱	-
۷	تعداد نوآموزان غیردولتی از کل نوآموزان	درصد	۸/۳	۱۴/۲	۱۸	-
۸	پوشش تحصیلی جمعیت پنج‌ساله	درصد	۴۸	۴۳/۲	۴۱/۶	۴۰
۹	تعداد کلاس‌های آمادگی	هزار نفر	۲۸	۲۶	۲۲	۲۳
۱۰	تعداد نوآموزان مناطق دوزبانه (یک‌ماهه)	هزار نفر	۱۱۳	۱۲۰	۸۲	-

آموزش و پرورش برای این دوره برنامه‌هایی را تهیه و تدوین کرده است. برخی از این برنامه‌ها عبارتند از:

۱. تشکیل کلاس‌های آمادگی ضمیمه در دبستان‌های دولتی و غیردولتی به‌منظور فعالیت‌های دوره پیش‌دبستانی.
۲. تشکیل کلاس‌های آمادگی یک‌ماهه در مناطق دوزبانه کشور.
۳. اصول و چارچوب راهنمای برنامه درسی و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی مصوب جلسه ۷۷۰ مورخ سال ۱۳۸۷ شورای عالی آموزش و پرورش.
۴. محتوای آموزشی تولید شده در کمیته‌های استانی دوره پیش از دبستان متناسب با اقتضائات بومی و محلی.
۵. تدوین محتوای آموزشی به شکل غیرمتمرکز تا سطح منطقه و مراکز پیش‌دبستانی متناسب با نیازها و مهارت‌های پایه‌ای کودکان و شرایط بومی محلی.
۶. غنی‌سازی موضوعات و محتوای آموزشی دوره پیش‌دبستانی.
۷. تربیت مربیان و تقویت دوره آموزشی و بالا بردن سطح علمی آنان در رابطه با مسائل روانشناسی کودک.
۸. تلاش در جهت تغییر نگرش مسئولین و مدیران و به‌کارگیری شیوه‌های مدیریت مشارکتی در اداره کردن مراکز پیش‌دبستانی.

۹. استفاده از ظرفیت و قابلیت سایر نهادهای فرهنگی اجتماعی در افزایش آگاهی‌های عمومی نسبت به دوره پیش از دبستان.
۱۰. به‌کارگیری سازوکارهای لازم برای ارتقای مشارکت‌های بخش غیردولتی از جمله:
- تهیه و تدوین برنامه‌های آموزشی تلویزیونی به‌منظور کمک به پیشرفت زبانی،
 - اجرای طرح توزیع رایگان شیر و نان غنی شده با مواد معدنی.
- با تصویب اساسنامه دوره پیش‌دبستانی در شورای عالی آموزش و پرورش، سیاست‌ها و راهبردهای این دوره تدوین شد. برخی از این موارد عبارتند از:
- پرورش قابلیت‌های جسمی، ذهنی، هماهنگ‌سازی و رشد مهارت‌های حرکتی کودکان،
 - فراهم ساختن زمینه علاقه و احساس شادی از مشارکت در فعالیت‌های گروهی،
 - تقویت علاقه به ارزش‌های ایمنی، اخلاقی و هویت ملی،
 - ایجاد رفتارهای مطلوب فردی و اجتماعی در کودکان متناسب با سن آنان،
 - رعایت تفاوت فردی و توجه به شرایط فرهنگی و بومی کودکان،
 - اولویت دادن به بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور و پرهیز از روش‌های آموزش انتزاعی و حفظه‌مدار،
 - توسعه تعاملات بین‌بخشی و بین‌المللی،
 - توسعه طرح‌های آگاه‌سازی عمومی و افزایش مهارت‌های زندگی،
 - گسترش آموزش کودکان،
 - هماهنگی و همسویی با اهداف دوره آموزش ابتدایی،
 - بهره‌گیری از تجارب جهانی با در نظر داشتن شرایط فرهنگی - اجتماعی حاکم بر کشور،
 - بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌های دین مبین اسلام.
- تعمق در موارد مذکور بیانگر آن است که بخش عمده سیاست‌ها و راهبردها تنها در صلاحیت و قابلیت‌های نظام آموزشی قابل تعریف و اجراء است و سازمان بهزیستی نمی‌تواند از عهده آن برآید.
- آموزش و پرورش همچنین توسعه کمی و کیفی آموزش‌های پیش‌دبستانی را از وظایف خود می‌داند و در این زمینه برنامه‌هایی را تعریف کرده است در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌شود:
- تدوین اهداف آموزشی، پرورشی و توانبخشی کودکان دارای نیازهای ویژه در سنین اولیه کودکی،
 - تدوین برنامه و محتوای آموزشی و شیوه ارزشیابی کودکان با نیازهای ویژه،
 - آموزش والدین،
 - توسعه آموزش‌های تلفیقی و فراگیر،
 - اجرای طرح سنجش کودکان بدو ورود به مدرسه،
 - تألیف محتوای آموزشی و جزوات روش تدریس برای کودکان، مربیان و والدین آنان

به صورت نیمه متمرکز در کمیته‌های تولید محتوای استانی،

- اجرای طرح‌های بهداشتی،

- ایجاد مراکز آموزشی استثنایی در مناطق محروم،

- فراهم نمودن سرویس رفت و آمد برای کودکان و دانش‌آموزان استثنایی،

- تأمین و توزیع تجهیزات توانبخشی و وسایل کمک‌آموزشی.

بسیاری از این برنامه‌ها هم‌اکنون در حال اجراست با توجه به دستاوردهای حاصل از

اجرای برنامه‌ها در تقویت و توسعه فعالیت‌های آموزشی مراکز پیش‌دبستانی، موارد زیر را

می‌توان به‌عنوان تجربه‌های برتر در این حوزه معرفی کرد:

- برنامه‌های آموزش و پرورش پیش از دبستان گروه‌های محروم و در حاشیه مانده

- کلاس‌های آمادگی ضمیمه مدارس دولتی،

- مراکز مستقل غیردولتی،

- کلاس‌های آمادگی ضمیمه مراکز غیردولتی،

- اجرای طرح توزیع رایگان شیر و نان غنی شده،

- تحت پوشش قرار دادن کودکان با نیازهای ویژه تحت پوشش سازمان آموزش و پرورش استثنایی،

- آموزش دوره پیش‌دبستانی برای نوآموزان دارای نیازهای ویژه (برای این کودکان برنامه

دوسالگی آمادگی ارائه می‌شود).

پیش‌دبستانی در سایر کشورها

هلند

- در کشور هلند از سال ۱۹۹۰ آموزش کودکان چهار سال به بالا همگانی شد. کشورهای آلمان،

استرالیا، فرانسه، کره جنوبی، تایوان، کانادا، مالزی و آفریقای جنوبی کم‌وبیش آموزش کودکان

را زیر پوشش آموزش همگانی در آورده‌اند.^۱

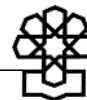
انگلستان

در انگلستان قدمت مهدکودک‌ها بیش از مراکز پیش‌دبستانی است. مهدها برای نگهداری کودکان

کارگران به‌ویژه کارگران زن در اوایل قرن نوزدهم تأسیس شدند. پس از آن مراکز پیش‌دبستانی

برای توسعه آموزش‌های پیش از دبستان ایجاد و مورد تأیید رسمی قرار گرفتند.

مراکز پیش‌دبستانی در انگلستان در سه بخش دولتی، غیردولتی و نیمه‌دولتی فعال هستند.

در این کشور کودکان ۰ تا ۲ سال در مهدها نگهداری می‌شوند و ۲ تا ۵ سال در مراکز پیش‌دبستانی و بعد از ۵ سال به مدرسه وارد می‌شوند.

آمریکا

- آموزش پیش از دبستان در آمریکا از اواخر قرن نوزدهم بنیاد نهاده شد و از سال ۱۸۷۳ جزئی از آموزش و پرورش رسمی محسوب گردید.

با وجود تنوعی که در سازمان و دوره‌های تحصیلی در ایالات متحده وجود دارد، در کل سن پذیرش در کودکانها (مراکز پیش‌دبستانی ۳ تا ۵ سال است). در این کشور حداقل ۱ تا ۲ سال آموزش و پرورش پیش از دبستان اجباری است و برای تمامی کودکان پنج‌ساله کلاس‌های آمادگی دایر است. کودکانها به وسیله هر دو بخش خصوصی و دولتی اداره می‌شوند و حدود یک‌سوم آنها خصوصی هستند. هزینه دوره اجباری نیز به‌عهده دولت است.

روسیه

در روسیه یک هفته بعد از انقلاب اکتبر ۱۹۱۹ اداره‌ای برای آموزش و پرورش کودکان پیش از دبستان ایجاد شد و یک سال بعد از آن تربیت مربیان این مراکز نیز آغاز شد. از سال ۱۹۲۰ نیز این آموزش‌ها جزء لاینفک و اجباری آموزش عمومی شد.

به‌طور کلی آموزش و پرورش پیش از دبستان در روسیه به دو دوره مشخص و در دو مؤسسه جداگانه به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱. مهدکودک‌ها: که کودکان ۶ ماهه تا ۳ ساله را می‌پذیرند و زیر نظر وزارت بهداشتی فعالیت می‌کنند.
۲. کودکانها که کودکان ۳ تا ۶ ساله را می‌پذیرند و زیر نظر وزارت آموزش و پرورش فعالیت می‌کنند.

بخش عمده هزینه این مراکز (حدود ۹۰ درصد) به‌عهده دولت است و مابقی هزینه‌ها را خانواده‌ها می‌پردازند.

چین

در چین از سال ۱۹۴۹ رشد فزاینده‌ای در ورود کودکان به کودکانها مشاهده شد. هدف از تأسیس مراکز پیش از دبستان در چین عبارتست از: ایجاد روحیه اجتماعی و ترجیح دادن منافع جمع به فرد، درک ارزش کار و مسئولیت و آمادگی برای ورود به دبستان.

- مراکز پیش‌دبستانی مخصوص کودکان ۶ ماهه تا ۶ ساله است که شامل شیرخوارگاه، مهدکودک و کودکانها است و بخشی از آموزش ابتدایی محسوب می‌شود در مهدکودکها کودکان کمتر از دو سال و در کودکانها کودکان ۳ تا ۶ سال پذیرفته می‌شوند. کودکانها شامل سه دوره هستند:

۱. کودکانستان مقدماتی مخصوص کودکان ۳ تا ۴ ساله،
۲. کودکانستان متوسط مخصوص کودکان ۴ تا ۵ ساله،
۳. کودکانستان عالی مخصوص کودکان ۵ تا ۶ ساله.

ژاپن

از سال ۱۹۵۲ آموزش و پرورش پیش از دبستان و همگام با آن تربیت مربیان در ژاپن از رشد چشمگیری برخوردار شد.

اهداف این دوره عبارتست از: پرورش عادات لازم برای زندگی سالم، کسب تجارب گروهی، پرورش حس همکاری و تعاون، فراگیری و ایجاد علاقه به کتاب و برانگیختن حس کنجکاوی و ابتکار. مربیان مجری این برنامه‌ها، دارای گواهینامه معلمی از مؤسسات آموزش عالی هستند. کودکان ژاپنی ۳ تا ۵ ساله در کودکانستان‌ها پذیرفته می‌شوند و به تناسب سن، بین ۱ تا ۳ سال تحت آموزش قرار می‌گیرند. برای مثال کودکان ۳ ساله به دوره ۳ ساله کودکان ۴ ساله به دوره دوساله و کودکان ۵ ساله به دوره یکساله راه می‌یابند.

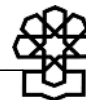
فرانسه

کودکستان‌ها نخستین آموزشگاه‌های شناخته شده در فرانسه بودند که به پذیرش کودکان پیش از دبستان مبادرت کردند. اگر چه دوره‌های آموزش و پرورش پیش از دبستان و تأسیس این مراکز در فرانسه اجباری نیست، ولی گسترش روزافزون این مؤسسات با استقبال خانواده‌ها روبرو شده است. امروزه در فرانسه ۳۳ درصد کودکان ۲ تا ۳ ساله و ۸۵ درصد کودکان ۴ تا ۵ ساله و تقریباً تمامی کودکان ۵ تا ۶ ساله به مراکز پیش از دبستان سپرده می‌شوند. مربیان این مراکز دارای تخصص لازم هستند کودکان ۲ تا ۵ ساله فرانسوی در کودکانستان‌های مستقل یا مراکز وابسته به آموزش و پرورش تحت آموزش قرار می‌گیرند.

دوره پیش از دبستان در این کشور رایگان است و دولت هزینه آن را تأمین می‌کند. البته کودکانستان‌های خصوصی هم در فرانسه دایر هستند. اما کودکانستان‌های دولتی به مراتب بیشترند.

سوئیس

در سوئیس، کودکان پیش از آغاز آموزش اجباری حداقل به مدت یک سال حق دارند از آموزش پیش از دبستان برخوردار شوند. البته این آموزش‌ها اجباری نیستند و به استثنای برخی مؤسسات، رایگان‌اند. امروز به‌طور متوسط ۹۹ درصد کودکان سراسر سوئیس آموزش پیش‌دبستان را یک سال پیش از مدرسه سپری می‌کنند. ۶۳ درصد کودکان به مدت ۲ سال و درصد اندکی نیز به مدت ۳ سال در کودکانستان حضور می‌یابند. میانگین مدت حضور کودکان در کودکانستان ۱/۸ سال است. سن آغاز آموزش پیش از دبستان نسبت به طول این آموزش‌ها متغییر است.

تربیت معلمان این مراکز که در دانشسرای تربیت معلم انجام می‌شود یک دوره ۴ - ۳ ساله است.

اندونزی

مدت دوره آموزش پیش از دبستان در اندونزی یک تا دو سال است که از سن ۴ سالگی آغاز و تا سن ۶ سالگی ادامه دارد. این دوره آموزشی رسمی و رایگان بوده، اما گذراندن آن برای کودکان اجباری نیست.

آموزش پیش از دبستان برای کودکان ۴ تا ۶ ساله است و مهدکودک برای بچه‌های زیر ۴ سال. کودکان به عنوان مدارس پیش از دبستان و از طریق مدرسه به فعالیت مشغولند و از این راه به رشد جسمی، فکری و ذهنی، شناخت، مهارت، توانایی‌های اخلاقی و خلاقیت کودکان کمک می‌کند.

پاکستان

آموزش پیش از دبستان در پاکستان از سن ۵ سالگی آغاز می‌شود و مدت ۶ ماه ادامه دارد. تمامی برنامه‌های آموزشی و مراقبتی مراکز آموزش پیش از دبستان این کشور، اجباری و رایگان است. مراکز نگهداری کودکان قبل از کودکانستان مهدکودک است. گذراندن دوره پیش‌دبستانی در پاکستان به دریافت گواهی‌نامه‌ای منتهی می‌شود که باید به هنگام ورود به دوره ابتدایی ارائه نمایند.

فنلاند

آموزش پیش از دبستان در فنلاند با حمایت شهرداری‌ها به کودکان بین ۱ تا ۶ سال ارائه می‌شود. در این مراکز کودکان به دو گروه ۱ تا ۲ سال و ۳ تا ۶ سال تقسیم می‌شوند. از کودکان زیر ۱ سال مادران شاغل تا مدت یک‌سال با ضمانت کارکرد شغلی والدین در خانه نگهداری می‌شود. حضور کودکان در مراکز پیش‌دبستانی نیمه‌روز یا تمام روز می‌باشد، این حضور اجباری نیست. مراکز نگهداری کودکان در فنلاند تحت نظام وزارت بهداشت و امور اجتماعی قرار دارند و مسئولیت ساماندهی آنها برعهده بخش خدمات اجتماعی ادارات محلی است. براساس قانون، شهرداری‌ها ملزم به احداث تعداد مکفی از این مراکز هستند. خدمات پیش از دبستان از جمله خدمات اجتماعی است که شهریه آن برحسب درآمد والدین و تعداد افراد خانواده تعیین می‌شود. تمامی کودکان زیر سن ۳ سال در صورت تمایل والدین از حق حضور در مهدکودک برخوردار هستند.

مربیان آموزشی مراکز مراقبتی روزانه، ملزم به گذراندن دوره آموزشی ۳ ساله تربیت معلم در یکی از مؤسسات آموزش عالی هستند.

برزیل

آموزش دوران پیش‌دبستانی در برزیل برای ۲ گروه سنی صفر تا ۳ سال و ۴ تا ۶ سال ارائه می‌شود کودکان در سن ۷ سالگی وارد دبستان می‌شوند. شهرداری‌ها مسئول فراهم آوردن این امکانات هستند. تا قبل از سال ۱۹۹۶ مسئولیت اجرای این دوره برای گروه سنی ۴ تا ۶ سال برعهده

وزارت آموزش بود و برای گروه سنی ۰ تا ۳ سال (مهدکودک‌ها) با بخش اجتماعی و وظایف مشترکی نیز در مورد گروه سنی ۴ تا ۶ سال برای دو دستگاه وجود داشت. بعد از سال ۱۹۹۶ با فشار سازمان‌های جامعه مدنی مبنی بر اینکه آموزش‌هایی که به کودکان ارائه می‌شود باید از استاندارد و کیفیت برخوردار باشد این دو نهاد در هم ادغام شدند. بعد از ادغام با تشریح چگونه فراهم آوردن نیازهای آموزشی و پرورشی کودکان از بدو تولد تا ورود به دبستان دو سیستم موجود به یک سیستم تبدیل شد و آموزش پیش‌دبستانی به‌عنوان اولین قدم از آموزش پایه و بنیاد و اساس یادگیری و آموزش مادام‌العمر تبدیل شد.

آمارهای بین‌المللی

نگاهی به جداول یونسکو در سال ۲۰۰۷ نکات زیر را آشکار می‌سازد (جدول ۳):

۱. از میان کشورهای که آمار خود را در اختیار یونسکو قرار داده‌اند نرخ ثبت‌نام خالص در دوره پیش‌دبستانی ۵۳ درصد، ثبت‌نام در بخش خصوصی ۴۲ درصد، نرخ دانش‌آموز به معلم ۱۸ درصد، مربیان آموزش‌دیده ۷۱ درصد، متوسط سن ورود به پیش‌دبستانی ۳ سال و متوسط طول دوره پیش‌دبستانی ۳ سال است.
۲. در جدول گزینش شده (جدول ۳) میانگین‌های ارائه شده براساس کشورهای موجود در این جدول می‌باشد.
۳. از آمارهای موجود چنین برمی‌آید که در همه کشورهای دوره قبل از دبستان به ۲ دوره تقسیم می‌شود که ۱ تا ۳ سال قبل از ورود به دبستان دوره پیش‌دبستانی محسوب می‌شود.
۴. در ۱۴ کشور طول دوره پیش‌دبستانی ۱ سال است.
۵. در ۶۴ کشور طول دوره پیش‌دبستانی ۲ سال است.
۶. در ۱۰۱ کشور طول دوره پیش‌دبستانی ۳ سال است.
۷. در ۲۹ کشور طول دوره پیش‌دبستانی ۴ سال است.
۸. کشور آمار مربوط به سن ورود و طول دوره پیش‌دبستانی را ارائه نکرده‌اند.
۹. در ۲ کشور سن ورود به پیش‌دبستانی ۶ سال است.
۱۰. در ۱۰ کشور سن ورود به پیش‌دبستانی ۵ سال است.
۱۱. در ۵۲ کشور سن ورود به پیش‌دبستانی ۴ سال است.
۱۲. در ۱۴۴ کشور سن ورود به دوره پیش‌دبستانی ۳ سال است.
۱۳. در ۴۷ کشور سن ورود به دبستان ۷ سالگی است.
۱۴. در ۱ کشور سن ورود به دبستان ۴ سالگی است.

۱۵. در ۲۹ کشور سن ورود به دبستان ۵ سالگی است.

۱۶. در ۱۳۲ کشور سن ورود به دبستان ۶ سالگی است.

۱۷. متوسط سن ورود به دبستان ۶ سالگی است.

نکته قابل توجه در ارتباط با پیش‌دبستانی نقش مهم آموزش و پرورش در ارائه این دوره، سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و یا نظارت توسط این نهاد می‌باشد. با وجود بین بخشی بودن آموزش‌های پیش‌دبستانی نقش آموزش و پرورش در برنامه‌های آموزشی یا پرورشی در سنین ۳ تا ۶ سال پررنگ‌تر و نقش نهادهای مراقبتی در سنین ۰ تا ۳ سالگی بیشتر است.

جدول ۳. وضعیت پیش دبستانی در دنیا در سال ۲۰۰۷ در آمار یونسکو

ردیف	کشور	نرخ ثبت نام خالص در دوره پیش از دبستان	درصد ثبت نام دوره پیش دبستانی در بخش خصوصی	نرخ دانش آموز به معلم - کلی	درصد مربیان آموزش دیده - کلی	سن ورود به پیش دبستانی	طول دوره پیش دبستانی
۱	مصر	۱۵	۳۰	۲۵		۴	۲
۲	عراق	۶		۱۵		۴	۲
۳	لبنان	۶۷	۷۸	۱۶		۳	۳
۴	سوریه	۹	۷۲	۲۴	۱۹	۳	۳
۵	بلاروس	۹۰	۴	۶	۶۳	۳	۳
۶	استونی	۹۰	۳			۳	۴
۷	مجارستان	۸۸	۵	۱۱		۳	۴
۸	رومانی	۷۱	۲	۱۸		۳	۴
۹	ترکیه	۱۶	۹	۲۶		۳	۳
۱۰	تاجیکستان	۷		۱۳	۸۲	۳	۴
۱۱	استرالیا	۵۰	۷۶			۴	۱
۱۲	چین		۳۴	۲۲		۴	۳
۱۳	چین تایپه	۹۵	۱۰۰	۱۴	۹۶	۳	۳
۱۴	اندونزی	۳۲	۹۹	۱۳		۵	۲
۱۵	ژاپن	۸۸	۶۷	۲۸		۳	۳
۱۶	مالزی	۶۱	۴۳	۲۴		۴	۲
۱۷	نیوزلند	۹۲	۹۸	۱۴		۵	۱
۱۸	فیلیپین	۳۷	۴۲	۳۵		۳	۱
۱۹	سنگاپور					۳	۳
۲۰	تایلند	۸۰	۲۱	۲۵		۳	۳
۲۱	مکزیک	۹۷	۱۵	۲۸	۸۲	۴	۲
۲۲	ونزوئلا	۵۵	۲۰			۳	۳

ردیف	کشور	نرخ ثبت نام خالص در دوره پیش از دبستان	درصد ثبت نام دوره پیش دبستانی در بخش خصوصی	نرخ دانش آموز به معلم - کلی	درصد مربیان آموزش دیده - کلی	سن ورود به پیش دبستانی	طول دوره پیش دبستانی
۲۳	اتریش		۲۷	۱۴		۳	۳
۲۴	بلژیک	۱۰۰	۵۳	۱۴		۳	۳
۲۵	کانادا					۴	۲
۲۶	دانمارک	۹۲				۳	۴
۲۷	فنلاند	۶۳	۹	۱۱		۳	۴
۲۸	فرانسه	۱۰۰	۱۳	۱۸		۳	۳
۲۹	آلمان		۶۳	۱۲		۳	۳
۳۰	یونان	۶۸	۳	۱۲		۴	۲
۳۱	ایسلند	۹۶	۹	۶		۳	۳
۳۲	ایتالیا	۹۶	۲۲	۱۲		۳	۳
۳۳	لیختن اشتاین	۷۴	۴	۸		۴	۲
۳۴	لوکزامبورگ	۸۴	۷	۱۲		۳	۳
۳۵	مالتا	۸۶	۳۳			۳	۲
۳۶	هلند	۱۰۰				۴	۲
۳۷	نروژ	۹۲	۴۴			۳	۳
۳۸	اسپانیا	۹۹	۳۶	۱۳		۳	۳
۳۹	سوئد		۱۳	۱۰		۳	۴
۴۰	سوئیس	۷۵	۹			۵	۲
۴۱	انگلستان	۶۹		۲۲		۳	۲
۴۲	آمریکا	۵۶	۳۵	۱۶		۳	۳
۴۳	ایران		۸			۵	۱
	میانگین	۶۹	۳۴	۱۷	۶۸	۳	۳

چالش‌های نهادهای ذیربط در آموزش پیش از دبستان

حوزه بین‌المللی

مراقبت و تربیت^۱ در دوران پیش‌دبستانی حائز اهمیت فراوانی در میان بخش‌های دولتی به‌ویژه نهادهای تربیتی و نهادهای اجتماعی و بهداشتی است. همکاری بین بخشی در پیشبرد و اجرای سیاست تأمین و تضمین رشد عمومی کودک و ارتقای توانمندی‌ها و رشد خلاقیت‌های کودک و استفاده مؤثر از منابع دولتی ضروری است. قوانین منسجم، نظارت، طرح تأمین پرسنل همچنین بینش مشترک از مراقبت و تربیت در میان بخش‌های مورد نظر از عوامل کلیدی و تعیین‌کننده کیفیت برنامه‌های دوران پیش‌دبستانی است.

همکاری میان بخش خصوصی و هماهنگی آنها با هم و همچنین هماهنگی با بخش دولتی در سطح ملی بسیار سخت است. این مشکل یکی از چالش‌های اصلی بسیاری از دولت‌های کشورهای توسعه‌یافته و یا در حال رشد است که در آرزوی ایجاد و ترفیع رویکردی فراگیر در دوران پیش‌دبستانی هستند.

واکنش‌های مرتبط با این چالش از کشوری به کشور دیگر متفاوت است. بعضی از کشورها درصد برطرف کردن این مشکل در سطح ساختاری با یکپارچه کردن بخش‌ها و انحصار آن در یک وزارتخانه هستند.

این روند راه‌حل برخورد با چالش در بعضی از کشورهای پیشرفته است. برخی دیگر از کشورها سعی کرده‌اند تا مسئولیت‌های دستگاه‌ها و نهادها را براساس گستره سنی تقسیم‌بندی نمایند (برای مثال سنین ۰ تا ۳ سال تحت مسئولیت وزارت رفاه و امور اجتماعی و سنین ۴ تا ۶ سال تحت پوشش وزارت آموزش و پرورش)، اما بیشتر کشورها رویکرد یکپارچگی در سیاستگذاری و اجرا از طریق مکانیسم همکاری‌ها^۲ را انتخاب کردند که نسبت به رویکرد دوم حساسیت کمتری دارد.

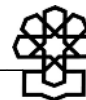
به‌طور کلی مکانیسم همکاری‌ها زمانی مؤثر است که کارکردش در هماهنگ‌سازی برنامه ویژه‌ای در دوران پیش‌دبستانی باشد.

برای مثال در سال ۲۰۰۰ دولت سنگاپور که در پی هماهنگی برنامه‌های آموزش دوران پیش‌دبستانی که توسط وزارت آموزش و پرورش و رفاه و تأمین اجتماعی فراهم شده بود، برآمد، یک انجمن هدایتگر آموزش پیش‌دبستانی با سمت نهاد راهبر یا سرپرست ایجاد کرد.

با داده‌های برگرفته از این انجمن‌ها چارچوب برنامه آموزشی مشترک برای مهدهای کودک

1. Education and Care

2. Co – Ordination Mechanisms (Coms) Co – Ordinate a Particular Early Childhood Programme

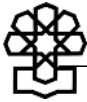

ایجاد شد تا توسط هر دو نهاد (آموزش و پرورش و وزارت رفاه) مورد استفاده قرار گیرد. از طریق یک انجمن مشارکتی دیگر، هر دو وزارتخانه به صورت موفقیت‌آمیزی چارچوب تربیتی آموزش مشترکی را برای معلمان پیش‌دبستانی ایجاد کردند و دوره‌های تربیتی و مربیان تربیتی برای این دوره‌ها را فراهم ساختند. اینها اقداماتی مهم در راستای پیشرفت کشور برای ایجاد سیستم مشترک در تربیت و آموزش معلمان پیش‌دبستانی در جهت بهبود کیفیت و ارتقای معلمان بود. مکانیسم هماهنگی علاوه بر اینکه بر یک جمعیت هدف تمرکز می‌کند، همگرایی و هماهنگی بین بخش‌ها را هم تأیید و تقویت می‌کند. یک مثال مناسب با این مطلب انجمن همکاری تکنیکی فرصت‌های برنامه‌ریزی در مکزیک است. مکانیسم هماهنگی در این مورد در ارائه یک برنامه همیاری اجتماعی یکپارچه نسبت به خانواده‌های بسیار فقیر برای ادغام بخش‌های تغذیه و آموزش بسیار مؤثر و سودمند بود.

همچنین به نظر می‌رسد که مکانیسم هماهنگی در انجام وظایف ویژه در مقطع زمانی مشخص مؤثر است. در انگلیس که ارزیابی مراقبت‌های دوران کودکی میان‌بخشی است، شاید مثال خوبی باشد. یک تیم متشکل از کارشناسان بخش‌های مختلف درون دولت و بخش خصوصی و داوطلبین تشکیل می‌شود. هر گزارش، تحلیلی جامع از روابط بین بخشی و ضروریات بخش‌ها را تهیه می‌نماید. با وجود آنکه مکانیسم هماهنگی در هماهنگ‌سازی بخش‌ها برای اجرای برنامه‌ها و وظایف ویژه مؤثر و مفید بوده است، اما موفقیت‌چندانی در سیاست‌گذاری کلی و منسجم در چارچوب اجرایی میان‌بخشی نداشته است. این موضوع تا حدی مرتبط با وضعیت ویژه و اختصاصی این مکانیسم است، زیرا به عنوان مجموعه‌ای ویژه خارج از خط‌مشی وزارتخانه و فاقد صلاحیت و اختیار برای تصمیم‌گیری ایجاد شده است. مکانیسم هماهنگی در بهترین حالت تنها می‌تواند به وزارتخانه‌ها توصیه کند، اما در بیشتر موارد ثابت شده است که نفوذ و تأثیر اندکی در وزارتخانه‌ها به خصوص در رابطه با تصمیم‌گیری‌های مرتبط با تغییر سیاست و سرمایه‌گذاری دارند.

برای مقابله با فقدان اختیار لازم، مکانیسم‌ها اغلب تحت پوشش یک دفتر سیاسی بلندپایه قرار می‌گیرند (مانند ریاست جمهوری، نخست‌وزیری و...) چنین عضویت و الحاق سیاسی قطعاً میدان نفوذ و توانایی در دستور دادن به همکاری را افزایش می‌دهد، اما متأسفانه وقتی که دولت تغییر می‌کند در اکثر موارد این مکانیسم برچیده می‌شود و اگر باقی‌بماند اختیارات و وظایف آن تغییر می‌کند.

به این ترتیب برای تقویت و استحکام بخشیدن به توانایی و اقتدار مکانیسم‌های هماهنگی عضویت در سطح بالای سیاسی توصیه می‌شود. اما معمولاً در تصمیم‌گیری‌های مهم آنها شرکت نمی‌کنند و مسئولیت را به کارمندان ارشد ارجاع می‌دهند که امری زمانبر و در اکثر موارد منجر به شکست مکانیسم است.

یک روش ساختاری برای تأمین قدرت تصمیم‌گیری این است که مکانیسم هماهنگی تحت پوشش یک وزارتخانه باشد. این استراتژی نیازمند انتصاب یک بخش راهبری و رهبری است. اما متمایز ساختن یک بخش در صورتی که همکاری مناسب و متعادلی با دولت وجود نداشته باشد می‌تواند سهواً موجب تقلیل نقش بخش‌های دیگر شود.

نتیجه آنکه هیچ رویکردی که مناسب با تمام شرایط باشد وجود ندارد. هر کشوری باید طبق فرآیندهای یادگیری، مشورتی و تفکری خود عمل کند.

در نهایت وقتی یک بخش انتخاب می‌شود باید رویکردی جامع داشته باشد که متضمن و دربرگیرنده دغدغه‌های کلیه بخش‌ها باشد و توانایی، قابلیت و مهارت‌های آنان را تجهیز کرده و به تحرک وادارد. اما برقراری توازن میان رهبریت و مشارکت کار آسانی نیست و بسیاری از کشورها به خصوص کشورهای در حال رشد که در آنها دوران پیش‌دبستانی بخشی از سیاست عمومی نیست، این فن را نیاموخته و بر آن تسلط پیدا نکرده‌اند.

علیرغم این چالش‌ها اگر مکانیسمی خواستار عملی بودن یا مفید بودن است، مسئولیت‌پذیری یک بخش برای برقراری هماهنگی امری الزامی است. به‌ویژه اگر هدف مکانیسم ایجاد تغییر در سطوح اجرایی و سیاستگذاری باشد.

برخلاف دیگر وظایف مکانیسم هماهنگی، پرورش دادن و تحقق بخشیدن به یک سیستم اجرایی و سیاستگذاری منسجم دوران پیش‌دبستانی به چیزی بیش از گرد هم آمدن بخش‌های مختلف نیازمند است. باید نسبت به اینکه هماهنگی در کجا متمرکز شود، درک روشنی وجود داشته باشد و مهمتر اینکه بخش رهبر قادر باشد از توانمندی‌ها و اختیارات لازم خود بهره‌مند شود. در عین اینکه با کلیه بخش‌های مرتبط دیگر رابطه همکاری خود را حفظ می‌نماید.

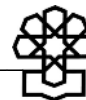
این در نهایت به مفهوم اهمیت یک تصمیم‌گیری همگانی در بخش رهبری برای دوران پیش‌دبستانی است که بدون آن حتی یک روش معتدل و سازش‌پذیر مانند راه‌اندازی یک مکانیسم هماهنگی عموماً خیلی مؤثر و سودمند نخواهد بود.^۱

در ایران

در ایران همانند بسیاری از کشورها موضوع پیش‌دبستانی با چالش عدم هماهنگی میان نهادهای ذیربط مواجه است.

این چالش پس از افزایش طول دوره پیش‌دبستانی (توسط شورای عالی آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۲) ایجاد شد. بدین نحو که از این سال سازمان بهزیستی دیگر نمی‌توانست مرجع صدور

1. Curriculum in Early Childhood Education and Care (Unesco Policy Brief on Early Childhood).

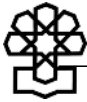
مجوز برای مراکز نگهداری کودکان (مهدکودک‌ها) در سن ۵ سالگی باشد و مراکز موجود تحت پوشش این سازمان نیز برای ادامه فعالیت خود (نسبت به این سن) براساس تبصره «۲» ماده (۱۴) اساسنامه پیش‌دبستانی (مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۲۸) باید ظرف مدت یک‌سال از آموزش و پرورش مجوز دریافت نمایند.

مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش و اساسنامه پیش‌دبستانی زمینه نظارت آموزش و پرورش را بر این مراکز فراهم نمود. این نظارت پرده از برخی مشکلات موجود در مهدکودک‌ها برداشت که شاید سازمان بهزیستی نیز از آن اطلاعی نداشت. برخی از این موارد عبارتند از:

- ناهماهنگی میان آموزش‌های ارائه شده در این مراکز با اهداف پیش‌دبستانی،
 - ناهماهنگی میان آموزش‌های ارائه شده با تعالیم دینی،
 - ناهماهنگی میان آموزش‌های ارائه شده با آموزش دوره ابتدایی،
 - عدم تفکیک میان فضاهای آموزشی و مراقبتی (خصوصاً در دوره شیرخواری).
- بنابر ادعای سازمان بهزیستی نظارت آموزش و پرورش بر این مراکز که بخش عمده مهدکودک‌ها هستند منجر به تعطیلی برخی از آنها شد که البته آموزش و پرورش این ادعا را نمی‌پذیرد.
- با تصویب قانون تأسیس مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیرانتفاعی در سال ۱۳۸۷ تبصره ماده (۹) این قانون به دو موضوع رسمیت بخشید.
- دامنه سنی دوره پیش‌دبستانی که از ۴ سال تمام به مدت ۲ سال ادامه می‌یابد،
 - مرجعیت آموزش و پرورش نسبت به صدور مجوز برای تأسیس مراکز آموزشی و پرورشی برای این سن،

این صراحت قانون موجب مقاومت بیشتر سازمان بهزیستی نسبت به مراکز موجود و ارجاع موضوع به دیگر نهادها شد. موضوع در جلسات مشترک میان دو نهاد و مجلس شورای اسلامی و بعضاً مرکز پژوهش‌ها مورد بررسی قرار گرفت و مقرر گردید که تفاهمنامه‌ای میان دو دستگاه به امضا برسد تا هم مشکلات موجود حل شود، هم منافع بخش خصوصی حفظ شود و هم اجرای قانون از شیب منطقی‌تری برخوردار گردد.

متأسفانه هر دستگاه جداگانه اقدام به تهیه تفاهمنامه کرد. بررسی تفاهمنامه‌ها حاکی از آن است که آموزش و پرورش مایل به همکاری برای حل مسئله است. چنانچه در مواد (۱) تا (۳) تفاهمنامه تهیه شده توسط آموزش و پرورش آمده است:

ماده (۱)

به آن دسته از مؤسسان مهدکودک که فعالیت پیش‌دبستانی نیز دارند از تاریخ امضای تفاهمنامه به مدت ۳ سال اجازه داده می‌شود که با انجام اقدامات و تدابیر لازم ضمن ادامه فعالیت شرایط و وضعیت خود را با ضوابط و مقررات آموزش و پرورش منطبق نمایند.

ماده (۲)

در طول مدت ۳ سال مدیریت آموزش‌های پیش‌دبستانی طبق ضوابط و مقررات آموزش و پرورش بوده و محتوای آموزش‌های پیش‌دبستانی (ویژه گروه سنی ۴ تا ۶ سال) نیز از محتوای مورد تأیید آموزش و پرورش با نظارت دفاتر ستادی ذیربط خواهد بود. بخش مهدکودک مطابق با ضوابط سازمان بهزیستی و در همان فضای مشترک اداره می‌شود.

ماده (۳)

مؤسسان محترم به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی نمایند که پس از انقضای مهلت ۳ ساله صرفاً به‌عنوان مهدکودک یا پیش‌دبستانی در فضای مستقل و جداگانه مطابق ضوابط و استانداردهای آموزش و پرورش ادامه فعالیت داشته باشند.

سازمان بهزیستی این تفاهمنامه را نپذیرفت و خود اقدام به تهیه تفاهمنامه دیگری کرد. درحالی که در تفاهمنامه این سازمان تکالیف یک‌طرفه‌ای برای آموزش و پرورش لحاظ شده که نه با قانون مطابقت دارد، نه شأنیت سازمان بهزیستی چنین ایجاب می‌نماید و نه امکان اجرا دارد. مثلاً در مواد (۱) تا (۴) این تفاهمنامه چنین آمده است:

ماده (۱)

ادامه کار و تمدید پروانه فعالیت کلیه مهدکودک موجود که طبق ضوابط و مقررات سازمان بهزیستی فعالیت دارند در تمام گروه‌های سنی زیر ۶ سال کماکان با نظارت سازمان بهزیستی بلامانع می‌باشد (اجرای این ماده موجب دوگانگی میان محتوا و روش‌های آموزشی در مراکز پیش‌دبستانی دولتی و غیردولتی می‌شود).

ماده (۲)

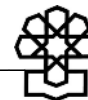
در طول مدت ۳ سال وزارت آموزش و پرورش به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی نماید که متقاضیان تأسیس مهدهای کودک جدید که تمایل به اخذ مجوز از آموزش و پرورش دارند نیز از اولویت مؤسسين مدارس غیردولتی برخوردار باشند.

ماده (۳)

در طول مدت ۳ سال آموزش و پرورش موظف است کلیه مهدهای کودک که دارای فعالیت پیش‌دبستانی هستند را در اولویت دریافت تسهیلات قرار دهد.

ماده (۴)

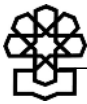
وزارت آموزش و پرورش مکلف است شرایط بهره‌مندی کودکان ۴ سال تمام و بالاتر را در مناطق محروم و روستایی مطابق مناطق شهری از خدمات پیش‌دبستانی فراهم نماید.

نکته قابل توجه دیگر در این چالش‌ها، بی‌توجهی سازمان بهزیستی به عدم ممانعت آموزش و پرورش نسبت به ایجاد مراکز خصوصی پیش‌دبستانی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی از جمله مؤسسين فعلی مهدکودک‌هاست که اقدام به کسب مجوز از آموزش و پرورش بنمایند و محتوا و روش‌های تهیه شده آموزش و پرورش را بپذیرند. آموزش و پرورش فقط ناظر بر اجرای این دوره است و قصد و توان اجرای ۲ سال پیش‌دبستانی را در بخش دولتی ندارد. بنابراین به نظر نمی‌رسد که مشکل چندان حادی در این زمینه وجود داشته باشد که موجب اعتراضات گسترده سازمان بهزیستی را فراهم نموده باشد.

راهکارها

۱. اجرایی شدن حکم قانونی دوره ۲ ساله پیش از دبستان و مرجعیت آموزش و پرورش در صدور مجوز، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی (اجرای تبصره ماده (۹) قانون تأسیس ...) و شفاف کردن نحوه فعالیت‌های سایر دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی ارائه‌کننده خدمات آموزش و پرورش دوره پیش‌دبستان و هماهنگی فعالیت‌های آنان در این حوزه،
۲. رسمیت بخشیدن به دوره پیش‌دبستان با توجه به توجیه علمی، اعتقادی و اقتصادی آن به صورت غیردولتی و اختیاری،
 - مساعدت کافی در تأسیس، اعزام نیرو، در اختیار گذاشتن فضا و تجهیزات و دیگر خدمات حمایتی در مناطق محروم و آسیب‌پذیر کشور و مناطق ۲ زبانه از طریق وزارت و سایر نهادهای دولتی،
 - حمایت و مساعدت در حد مقدور در سایر مناطق کشور و فراهم کردن تمهیدات لازم برای توسعه مشارکت مردم و ارتقای مشارکت بخش‌های دولتی و غیردولتی،
۳. یکپارچگی و توجه به لزوم ارتباط طولی و عرضی برنامه‌ها و محتواهای آموزشی این دوره با دوره‌های بالاتر و جلوگیری از تفرق و ضعف در برنامه‌ها این دوره جهت پاسخگویی به نیازهای رو به رشد کودکان،
۴. تعیین چارچوب‌های صلاحیت معلمی برای جذب نیروهای متخصص برای ارائه این دوره در بخش دولتی و خصوصی و در مناطق شهری و مناطق محروم،
۵. سیاستگذاری و نظارت جامع یکپارچه برای آموزش و پرورش در سنین کودکی ۰ تا ۱۸ سالگی. نظر به اینکه راهکار تشکیل کارگروه مشترک تاکنون به نتیجه مطلوب نرسیده است پیشنهاد می‌شود این راهکار استمرار نیابد.

منابع و مآخذ

۱. اساسنامه دوره پیش‌دبستانی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش.
۲. آمارهای مربوط به دوره پیش‌دبستانی، یونسکو، ۲۰۰۷.
۳. خمارلو، توران. آموزش پیش از دبستان در جهان امروز، ۱۳۷۰.
۴. مفیدی، فرخنده. آموزش و پرورش پیش‌دبستانی، ۱۳۷۲.
۵. تفاهمنامه سازمان بهزیستی.
۶. تفاهمنامه وزارت آموزش و پرورش، دفتر مدارس غیرانتفاعی.
۷. دستورالعمل تبصره «۱۱» اصلاحیه قانون تشکیل سازمان بهزیستی در مورد مهدکودک خصوصی، سال ۱۳۷۹، ۱۳۷۷ و ۱۳۸۴.
۸. سازمان بهزیستی کشور، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، مجموعه مقالات کنگره علمی کودکان پیش از دبستان، (یونیسف)، ۱۳۷۸.
۹. صافی، احمد. سازمان و قوانین آموزش و پرورش در ایران - تهران، ۱۳۷۴.
۱۰. کاکوجویاری، علی‌اصغر. شورای عالی انقلاب فرهنگی، گزارش منتشر نشده.
۱۱. شورای عالی انقلاب فرهنگی، بررسی نظام‌های آموزشی جهان، ۱۳۸۵.
۱۲. آقازاده، احمد، منوچهر، ترکمان (گردآورنده). ضرورت گسترش مراکز آموزش قبل از دبستان، هفت گفتار درباره آموزش قبل از دبستان.
۱۳. قانون تأسیس و اداره مدارس مراکز آموزشی و مراکز پرورشی غیردولتی، مصوب ۱۳۸۷/۲/۱۵.
۱۴. قانون تشکیل سازمان بهزیستی مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۵، شورای انقلاب و اصلاحیه مصوب مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۵.
۱۵. قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷.
۱۶. گزارش آمار مهدهای کودک به صورت کشوری در نیم‌سال اول ۱۳۸۹.
۱۷. گزارش آموزش ابتدایی وزارت آموزش و پرورش (شماره ۸۲/۸۸۵۶ - ۱۳۸۹/۸/۱۱).
۱۸. بررسی وضعیت آموزش و پرورش پیش از دبستان در کشور، دفتر مطالعات فرهنگی، مرکز پژوهش‌های مجلس، دی‌ماه ۱۳۸۵.
۱۹. اظهارنظر کارشناسی درباره «طرح اصلاح تبصره ماده (۹) قانون تأسیس و اداره مدارس، مراکز آموزش و مراکز پرورشی غیردولتی مصوب ۱۳۸۷»، گزارش تک‌برگی شماره ۹۶۶ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۲۰. مجموعه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی تا سال ۱۳۸۹ (۸۰ - ۳۷۸ - ۴۲۲)
۲۱. مدیریت مراکز پیش از دبستان، تهران، انتشارات پیام‌نور، مفیدی، ۱۳۷۶، (گزارش قبلی).
۲۲. مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش (جلسه ۶۹۹).
۲۳. هفت گفتار درباره آموزش قبل از دبستان، دفتر اول، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، ۱۳۴۸.
۲۴. وزارت آموزش و پرورش، دفتر آمار، بودجه و برنامه‌ریزی، آمارهای آموزش و پرورش، در سال‌های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۴، ۱۳۸۸ - ۱۳۸۷.
25. Cross Sectoralco – ordination in Early Childhood: Some Lesson To Learn (unesco policy Brief on Early Child hood).
26. Curri culum in Early Childhood Education and Care (unesco policy on Early Childhood).
27. In Tegration of Care and Education: The Challenge in Brazil (unesco Policy Brief on Early Childhood).

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۷۵۷

عنوان گزارش: آموزش قبل از دبستان و چالش‌های پیش‌رو

نام دفاتر: مطالعات اجتماعی (گروه آموزش و پرورش)، مطالعات فرهنگی

تهیه و تدوین: محبوبه محمدعلی

همکاران داخل مرکز: کبری خزعلی، مریم شمس فلاورجانی، زینب جدید اسلامی، (گروه

زنان دفتر مطالعات فرهنگی)

همکاران خارج از مرکز: مهدی اسمعیلی، فهیمه مرادی

ناظران علمی: علی اصغر کاکوجویباری، علی اخوان بهبهانی

متقاضی: کمیسیون آموزش و تحقیقات

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی: _____

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۱/۳۰